

Høringsuttalelse til Kultur- og likestillingsdepartementet om endret kulturlov

Fagforbundet organiserer over 400 000 arbeidstakere, hvorav om lag 7000 jobber i kommunal, statlig og privat kultursektor. Disse jobber i kulturadministrasjon- og forvaltning, bibliotek, fritidsklubb, kulturhus, kino, museum, kulturskole og scenekunstvirksomheter.

Fagforbundet har lenge etterlyst en revidert kulturlov. En styrket kulturlov vil bidra til en økt profesjonalisering av arbeidslivet i kultursektoren. Kulturfeltet har en høy andel deltidsstillinger, prosjektstillinger, frilansarbeid og frivillig/ubetalt arbeid. Fagforbundet har tidligere spilt inn et ønske om en styrket lov det kan føres tilsyn med. Fagforbundet arbeidet for å få på plass den første kulturloven, og da kulturloven kom i 2007 var det en seier for hele kulturfeltet.

Da loven ble vedtatt, ble det lagt vekt på at den ikke måtte gi føringer som hindret nødvendige tilpasninger til lokale behov og løpende endringer i kultursektoren. Fagforbundet er også opptatt av at partssamarbeidet gis et handlingsrom. Dagens lovtekst fungerer ikke som styringsverktøy for kommunal kultursektor, og sørger heller ikke for stabile rammevilkår for offentlig støttede kulturinstitusjoner som er en grunnleggende del av ytringsfrihetens infrastruktur.

Kommentar til § 1

Alle skal ha mulighet til å delta

Formålsparagrafen §1 har ikke til hensikt å gi rettigheter og plikter. Samtidig sier den at formålet er at «offentlige myndigheter skal fremme og legge til rette for et bredt spekter av kulturvirksomhet (...) slik at *alle* kan få mulighet til å delta i kulturaktiviteter».

Ifølge lovkommentaren til Kulturlova av 2007, viser ordet «alle» til ulike deler av befolkninga i Norge på tvers av geografi, økonomi, kjønn, alder, etnisitet og religiøse, sosiale og kulturelle skillelinjer «Alle» inkluderer også personer med nedsatt funksjonsevne.

Dagens lovformulering er en programerklæring, og gir ingen verktøy for å sikre dette. Fagforbundet er opptatt av at «alle» må kunne delta i, sysselsettes i og bli representert i kultursektoren. Vi etterlyser en bredere diskusjon om virkemidler for inkludering av kulturpreferansene for innbyggere fra alle samfunnslag og de ulike minoritetene i arbeidet med loven.

Fagforbundet støtter at prinsippet om «armlengdes avstand» tas inn i denne paragrafen, men understreker at det er forskjell på kulturvirksomhetene på ulike forvaltningsnivå. Profesjonelle kulturinstitusjoner og opplæringstilbud for barn må ha ulike føringer når det gjelder virkemidler for å sikre inkludering. Det er likevel klart at loven fra 2007 ikke bidrar til å sikre inkludering i tilstrekkelig grad.

Kommunal kultursektor skaper tilbud med og for innbyggere fra alle sosiale lag, men vi er bekymret over for en fremtid med trangere offentlige budsjetter. Vi risikerer at de systematiske forskjellene

som finnes blant barn og ungdom vil øke, om vi ikke ivaretar de universelle tilbudene som inkluderer alle.

Det vil fremdeles være nødvendig med særlige tiltak for inkludering av vår samiske befolkning, nasjonale minoriteter og mennesker med funksjonsnedsettelse. Tiltak for eldre, som den kulturelle spaserstokken, må ivaretas for å møte framtidens forebyggingsbehov. Kulturloven kan ikke være eksplisitt på alle grupper i befolkningen som har et særskilt behov for vern, vi støtter derfor forslaget om å utvikle en veileder.

Rammevilkår for kulturinstitusjonene – infrastrukturkravet

Kulturinstitusjoner som museer, teatre, kulturhus og bibliotek utgjør ytringsfrihetens infrastruktur. Som det også går frem av høringsnotatet diskuterte forarbeidene til ny § 100 i Grunnloven statens ansvar for å sikre finansiering av kulturlivet.

For å sikre infrastrukturen for ytringsfriheten er det nødvendig å skape forutsigbare rammevilkår for kulturinstitusjonene, som har vært utsatt for nedskjæringer over flere år gjennom ABE-reformen. Vi erkjenner at en stadfesting av et nivå på økonomiske overføringer i lovtekst ikke er hensiktsmessig. Samtidig må kulturinstitusjonene sikres forutsigbarhet og langsiktighet, og Fagforbundet foreslår derfor at statens ansvar for å sikre stabile økonomiske rammer tas inn i forarbeidene til loven. Infrastruktur betyr også egnede lokaler, både for kunstinstitusjonene og i kommunene.

Utøvende og skapende kultur blant barn og ungdom

I høringsnotatet bes det om at formuleringen i lovtekst sees opp imot de ulike konvensjonene. FNs barnekonvensjons artikkel 31 vil ikke være tilstrekkelig ivarettatt i lys av infrastrukturkravet, uten en presisering om hvilke tjenester som skal omfattes av denne. Hverken opplæringsloven eller FNs barnekonvensjon sikrer relevant kompetanse i fritidsklubb og kulturskole.

Både Enger- utvalget fra 2013 og barne- og ungdomskulturmeldingen i 2021 anerkjente fritidsklubb som en kulturarena. Over 100 000 ungdommer bruker fritidsklubb månedlig eller oftere, og er en av få kulturarenaer som inkluderer alle samfunnslag. Det er positivt at regjeringen satser på fritidsklubb gjennom tildeling av midler som forvaltes av Ungdom og Fritid. Prosjektstøtte kan imidlertid ikke erstatte driftsmidler. Det er nødvendig med en faglig kvalitetssikring av arbeidet som retter seg mot barn og unge. Fysisk infrastruktur må følges av kompetanse og langsiktig relasjonsbygging med enkeltungdom og miljøer.

Kommentar til § 2 a:

Fagforbundet støtter en lovfesting av prinsippet om armlengdes avstand til kunstneriske og kulturfaglige vurderinger i hele kultursektoren. Likevel er det behov for nyansering når det gjelder ulike forvaltningsnivå i offentlig kultursektor.

Kunstinstitusjonene og profesjonell kultursektor

For kunstinstitusjonene er det av stor betydning at ikke nasjonale myndigheter instruerer teatre eller museer. I høringsnotatet står det:

«Forventninger om at det planlegges konkrete arrangementer eller tiltak knyttet til et konkret nasjonalt jubileum ...(..).. bør fortsatt kunne være akseptabelt så lenge ..(..).. innholdet overlates til uavhengige kunstneriske og kulturfaglige vurderinger».

Fagforbundet er kritiske til dette. Det er ikke hensiktsmessig å utvise forventninger til et konkret nasjonalt jubileum. Nasjonale arrangement kan ha en politisk side, og kunstinstitusjonene må stå fritt til å vurdere om de skal velge å delta i disse.

Fagforbundet har tidligere lagt vekt på at ikke det må stilles krav til mangfold eksempelvis ved tildeling av midler. Kartlegging av mangfold må gjøres uavhengig av tildeling av tilskudd.

Rapportering av eksempelvis barn og unges medvirkning medfører en indirekte styring av kulturinstitusjonene.

Eksempelet som trekkes fram i høringsnotatet understreker behovet for å øke bevisstheten og forståelsen av praktiseringen av armlengdes prinsippet. Vi ber om en utredning av armlengdes avstand-prinsippet med mål om å komme nærmere en felles forståelse.

Materiell og immateriell kulturarv

Fagforbundet er enige i departements vurdering om å ikke skille ut kunstfeltet fra øvrige deler av kultursektorene når det gjelder armlengdes avstand-prinsippet.

Det er nødvendig med tiltak for å verne tradisjonshåndverksfag. Det må være mulig for politikere å ivareta kulturarv og tradisjonshåndverk uten å styre gjennom direkte instruks, jf. unntakene det vises til i forslaget til § 2 a, 2. ledd. Museumssektoren må styrkes på egne premisser. Politisk prioritering av kulturarv må basere seg på faglige vurderinger, og må sikres gjennom en riktig innretning på denne paragrafen.

Også fartøyvern må nevnes i denne sammenhengen. Den immaterielle kulturarven mangler et vern i dagens kulturminnelov, en diskusjon av dette bør tas i det videre arbeidet med kulturloven.

Materiell og immateriell kulturarv hører sammen og fartøyet har ikke et fullgodt vern uten at håndverket og tradisjonen fartøyet inngår i også er vernet.

Høringsnotatet diskuterer armlengdes avstand-prinsippet opp mot kulturmiljøfaglig skjønn.

Fagforbundet er opptatt av museenes faglige autonomi, og av å ivareta interessene til ansatte som arbeider med tradisjonshåndverksfag. Vi ber om at det defineres tydeligere hva det siktes til med ivaretagelse av tradisjonshåndverk som et unntak fra prinsippet om armlengdes avstand.

Kommunal kulturforvaltning

Prinsippet om armlengdes avstand må ikke være til hinder for at kultur kan brukes som virkemiddel, slik det står i lovteksten og høringsnotatet. Lokale myndigheters bruker kulturaktivitet eller arrangement til forebygging, stedsutvikling, inkludering eller folkehelseiltak, gjerne i form av lokale kulturtilskudd.

Når ungdom deltar i kulturtiltak i kommunal regi, er det ofte de selv som er arrangører.

Kulturarrangement i regi av ungdom kan ha et kunstnerisk innhold som strider mot såkalte «generelle mål» eller «juridiske rammer». Slik forslaget til ny lovtekst er formulert er denne balansen tilsynelatende ivaretatt.

Høringsnotatet gir likevel ikke en tilstrekkelig diskusjon om denne grenseoppgangen.

Bibliotekenes redaktørrolle

Biblioteksjefens redaktørrolle er hjemlet i bibliotekloven, og er ikke nevnt i høringsnotatet. Det bør gjøres en vurdering av om biblioteksjefenes redaksjonelle autonomi kan diskuteres i det videre arbeidet med kulturloven.

§ 2a i lovforslaget sier at avgjørelser basert på kunstnerisk eller kulturfaglig skjønn skal treffes av personer eller virksomheter med relevant fagkompetanse, men ikke alt i biblioteket er kunstnerisk eller kulturfaglig. Bibliotekene har eksempelvis politiske debatter. Noen kommuner overstyrer biblioteksjefens avgjørelser for hvem som kan ytre seg i biblioteket. Bibliotekene må sikres tilstrekkelig med ressurser for å ha beredskap for å håndtere redaktørrollen. Bibliotekene skal være en uavhengig møteplass, samtidig skal kommunen fastsette regelverk for folkebibliotekene. Spørsmålet er om kulturlovens § 2 a er tilstrekkelig for å sikre en tydeligere grenseoppgang mellom redaktørrollen og kommunale styring.

Kommentar til § 4

Fagforbundet støtter forslaget om å inkludere kulturfeltet i kommunal planlegging, dette vil bidra til å styrke kulturfeltet. Svak kommuneøkonomi rammer hele tjenesteapparatet. Kultur- og fritidssektoren er særlig utsatt, fordi de ikke anses som lovpålagt tjenester, og fordi de har lite ressurser i utgangspunktet. Ifølge KS er ikke-lovpålagte tjenester i kommuner med dårlig økonomi under press, og i ROBEK- kommuner blir kulturtilbudet «omtrent borte». Tall fra Redd Barna/Ungdom og Fritid fra 2020 viste at halvparten av fritidsklubbene hadde blitt truet med nedleggelse eller nedskjæringer det siste året.

Planlegging, statusoversikt og utviklingsbehov

Fagforbundet mener en skriftlig oversikt med en faktabasert prioritering som inkluderer status og utviklingsbehov på kulturfeltet, er et godt forslag. I dette perspektivet bør innbyggernes sammensetning tas med i vurderingen, jf. formålsparagrafen. En undersøkelse Telemarksforskning gjennomførte i 2022 viser at små kommuner mangler mål for inkludering av innvandrere, personer med lavinntekt eller funksjonsnedsettelse i kulturlivet. Det er nødvendig med tiltak for inkludering, det er ikke tilstrekkelig å «legge til rette».

Kultur- og likestillingsdepartementet vil vurdere å utarbeide en veileder til bestemmelsen, dersom erfaringen med praktiseringen tilsier det. Fagforbundet mener det vil være behov for en slik veileder, all den tid lovens formulering ikke vil kunne ta opp i seg den mangslungne kultursektoren i kommuner og fylkeskommuner representerer. Departementet skriver videre at det er nødvendig å se kultur og utdanning i sammenheng. Fagforbundet mener det er nødvendig å se kultur i sammenheng med fritid, nærmiljøutvikling, næringsutvikling, folkehelse, demografi og frivillighet.

Kulturinstitusjoner med delt finansiering

Fagforbundet påpeker at det nye rapporteringskravet i § 4 kan føre til at kulturinstitusjoner (regionteatre) med delt finansiering mellom stat, fylke og kommune vil havne i en situasjon med motstridende føringer fra de ulike forvaltningsnivåene. Fagforbundet er opptatt av at det avklares hvilke styringssignaler og prinsipper som skal gjelde for institusjonene med delt finansiering for å unngå et mulig krysspress.

Fritidsklubber og ungdomskulturhus må lovfestes i revidert kulturlov

Kommunale kultur- og fritidsaktiviteter er en del av kommunenes forebyggende arbeid. Disse tjenestene kan, i motsetning til frivillig sektor, underlegges offentlig styring. Samtidig er det ingen selvfølge å bli inkludert i tverrfaglig samarbeid for fritidsklubb og kulturskole. Fritidsklubb blir ikke inkludert fordi de ikke omfattes av lovverket, og kulturskole fordi de ikke anses som en oppveksttjeneste.

Fagforbundet mener «fritidsklubben/ungdomskulturhuset» må lovfestes i en ny kulturlov. Fritidsklubb (eller en annen dekkende betegnelse) bør bli eksplisitt nevnt i lovteksten. Alle ungdommer bør ha tilgang til en fritidsklubb i sitt lokalsamfunn.

Kunstfaglig opplæring for barn

Det er viktig at kommunenes opplæringstilbud er tilgjengelig for alle barn. Kulturskolen er det viktigste opplæringstilbudet i kunstfag, men den brukes av en for liten del av befolkningen i dag. Opplæringsloven ivaretar kulturskolenes forankring i skoleverket. Det kunstfaglige læringsperspektivet kan likevel forankres i kulturloven i tillegg. Slik kan alle barn, også de som ikke er elever ved kulturskolen, bli ivaretatt i sine lokalsamfunn.